

**O'ZBEKISTONDA GIMENOLEPIDOZNING TARQALISHI
VA UNING PROFILAKTIKASI**

*Ilmiy rahbar: Maxmanazarov G'afur Axnazarovich
Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti
Gigiyena kafedrasi assistenti
Tursunova Muxlisa Akmal qizi,
Bahtiyorova Marjona Akmal qizi,
Tolibov Bekzod G'olib og'li
Tibbiy profilaktika ishi yo'nalishi 3-kurs talabalari*

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasi aholi orasida gimenolepidoz kasalligining tarqalganligi, epidemiologik xususiyatlari va oldini olish profilaktik chora-tadbirlari yoritilgan.

Tayanch so'zlar: gelmintozlar, epidemiologiya, profilaktika, gimenolepidoz kasallanish,

Mavzuning dolzarbligi. Inson uchun harakterli kasalliklar orasida gelmintozlar yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. JSST bergan ma'lumotlarga ko'ra Afrika, Osiyo va Lotin Amerikasi Davlatlari axolisining 90% dan ortig'i gelmintozlar bilan kasallanish xavfi ostida yashaydilar [1,2,4].

Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, bolalar o'tkir yuqumli kasalliklar salmog'ida parazitozlar O'RVI dan so'ng 2-chi o'rinni egallaydi. Jahon banki bahosiga ko'ra esa, ichak gelmintozlari keltiradigan iqtisodiy zarar diareya, sil va yurak qon tomir kasalliklaridan so'ng 4-o'rinda turadi. 270 dan ortiq gelmintozlar odamlarda kuzatiladigan turli kasalliklar sababchisi hisoblanadi. Parazitar kasalliklar deyarli hamma mamlakatlarda uchraydi. Planetamizning aholisi uchdan bir qismi parazitar kasalliklari qo'zg'atuvchilari bilan zararlangan. Ushbu kasalliklar bilan asosan go'dak bolalar kasallanadilar. [1,3,5].

Jahon miqiyosida gelmintozlar bilan 1,5 milliard kishi kasallangan. Ulardan 1269 mln. askaridoz, 932 mln. ankilostomidozlar, 637 mln. trixotsefaliozlar, 353 mln. enterobiozlar, 77 mln. teniarinxozlar, 39 mln. gimenolepidozlar, 15 mln. difillobotriozi, 10 mln. rishta bilan kasallanganlarni tashkil etadi.

O'zbekistonda gelmintozlarning 10-12 turi qayd etilmoqda. Ko'pchilik hududlarda gelmintozlarning endemikligi ijtimoiy- iqtisodiy, tarixiy va demografik jarayonlar bilan bog'liq. Shuning uchun ushbu kasalliklarga qarshi kurashish ham iqtisodiy, ham siyosiy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Aholining madaniy va turmush darajasining yaxshilanganligi shahar va qishloq xo'jaligi tadbirlarini amalga oshirish madaniyatining oshganligi hamda gelmintozlarga qarshi rejali profilaktik choralarni doimiy ravishda olib borilishi, respublikamizda ushbu parazitar kasalliklar bilan kasallanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada pasayishiga olib keldi. Shu bilan birga erishilgan muvaffaqiyatlarga qaramay, Enterobioz, gimenolepidoz, askaridoz, teniarinxoz, trixotsefalioz kabi gelmintozlar ba'zi viloyatlarda ommaviy ravishda tarqalgan [2,4].

O'zbekiston sharoitida gelmintozlarga mansub gimenolepidozlar asosan

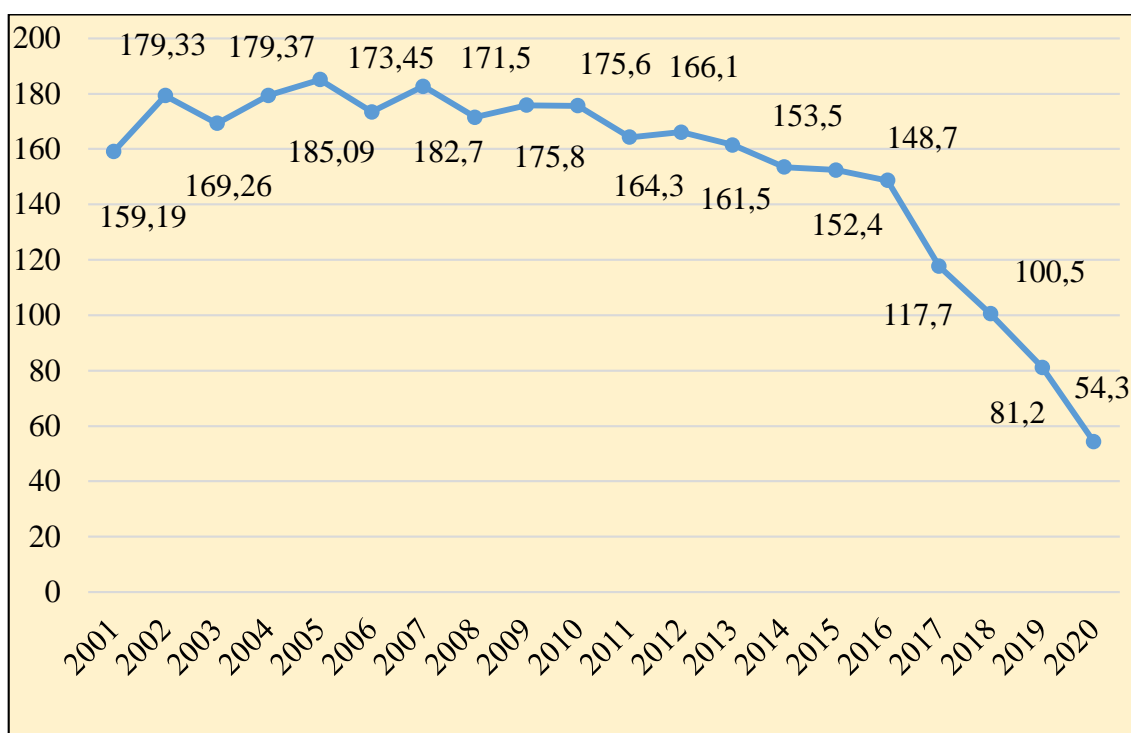
Namangan, Farg‘ona, Sirdaryo va Surxondaryo viloyatlarning tog‘li va tog‘ oldi tumanlarida qolgan tumanlarga nisbatan ko‘p qayd qilinmoqda.

Tadqiqot maqsadi. Gimenoledidoz kasalligining tarqalganligi, epidemiologik xususiyatlarini o‘rganish va profilaktikasi.

Tadqiqot materiallari. Respublika SEO va JSXning gimenoledidoz bilan kasallanishi bo‘yicha rasmiy hisobotlari va epidemik o‘choqlarida o‘tkazilgan epidemiologik tekshiruv natijalarining ma‘lumotlaridan foydalanildi. Ushbu ilmiy ish bajarilishida epidemiologik va statistik usullardan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari. Respublikada gimenoledidoz bo‘yicha epidemiologik vaziyatni barqaror deb bo‘lmaydi. Hozirgi vaqtda gimenoledidozga qarshi o‘tkazilayotgan chora-tadbirlar va BJSST hayrixoxligida “Gijjadan xolis bolalar” dasturi va YuNISEF gumanitar tizimi bo‘yicha berilgan preparatlar ma‘lum darajada o‘z samaradorligini namoyon etayotgan bo‘lsa ham uni yetarli darajada deb bo‘lmaydi. Bunday holatni respublikamiz aholisi orasida kasallikning yildan yilga turg‘un holatda qayd etib turilganligi, uning aksariyat hollarda surunkali tus olishi va noxush asoratlarga, olib kelayotganligi yaqqol ko‘rsatib turibdi.

O‘zbekiston Respublikasida 1992-2020 yillar davomida ro‘yxatga olingan gimenoledidoz kasalligining tahlili shuni ko‘rsatadiki, kasallanish ko‘rsatkichi 100 ming aholiga, har xil yillarda 54,3 – 185,09 bo‘lganligi aniqlandi (1-rasm). Tahlilning dastlabki yili - 2001 yilda respublikamizda gimenoledidoz bilan kasallanishning intensiv ko‘rsatkichi har 100 ming aholiga – 159,19 tashkil qilgan va tahlil etilayotgan yillar mobaynidagi eng yuqori ko‘rsatkich 2005 yil 185,09 ni tashkil etgan. 2016 yildan boshlab pasayish tendensiyasi kuzatilib, 2020 yil eng kam ko‘rsatkich 54,3 ni tashkil etgan.

1-rasm. O‘zbekiston Respublikasida 2001-2020 yillarda gimenoledidoz kasalligining dinamikasi (100 000 aholiga nisbatan)

Kasallik ko'rsatkichining 2020 yilda keskin kamayishiga sabab, 2020 yil koronavirus COVID-19 pandemiyasi tufayli respublikamizning barcha aholisi pandemiya qoidalariga rioya etib, uyda bo'lishi, jamoat joylariga, bog'cha va maktablarga bormasdan sanitariya-gigiena qoidalariga qat'iy amal qilishganligi tufayli ko'pgina kasalliklarning kamayganligi kuzatildi.

Gimenolepidozning epidemiologik xususiyatlari quyidagilardan iborat: 1) ushbu parazitar kasallik kontagioz yo'l orqali yuqadi; 2) ko'pincha bog'cha yoshidagi bolalar kasallanadi; 3) klinik belgilarisiz kechadi va o'lim ko'rsatkichlari nihoyatda past; 4) aholi orasida kasallanish xavfi yuqori bo'lgan dekretiv guruhlarining mavjudligi; 5) asta-sekin tarqalishi; 6) kasallikning epidemik tus olmasligi va boshqalar.

Profilaktik chora-tadbirlar. Gimenolepidozlarga qarshi muvaffaqiyatli profilaktik tadbirlarni amalga oshirishda aholining madaniyati va turmush darajasini yanada oshirish katta ahamiyatga ega.

Shaxsiy gigiyena tadbirlariga qat'iy rioya qilish. Parazitologiya sohasi bo'yicha shifokorlar, o'rta va kichik tibbiyot xodimlarining malakasini doimiy ravishda oshirib borish. Rejali ommaviy tekshiruvlarda gimenolepidozlar bilan kasallangan bemorlarni faol aniqlash va ularni davolash. Invaziya tarqalishida asosiy rol o'ynaydigan aholi guruhlarida bemorlarni aniqlash. Bemorlarni davolash jarayonida tashqi muhitni ularning najasi va boshqa biologik ajratmalari bilan zararlanishiga yo'l qo'ymaslik. Doimiy ravishda gelmintozlarning yuqish mavsumini, gelmintozlarning ko'plab nobud bo'ladigan muddatlarini aniqlash.

Aholini kanalizatsiya va toza ichimlik suvi tizimi bilan ta'minlash ko'rsatkichlarini yanada oshirish. Jamoat tashkilotlari, bog'lar, sayilgothlar, hiyobonlar sanitariya gigiena talablariga javob beradigan hojatxonalar qurish, har bir hovlida axlat qutilarini o'rnatish va ularni doimiy ravishda tozalashga, chiqindilarni vaqtda olib ketilishiga erishish. Hojatxonalarda o'rindiqlar, devorlar va pollarni najas qoldiqlaridan doimiy ravishda tozalash. Kanalizatsiya bo'lmagan hojatxonalarda o'ralar, pollar va o'rindiqlarni zararsizlantirish lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdiev T.A., Suvonkulov U.T., Kovalenko D.A., Abdiev F.T., Arziev X.Yu. Rasprostranennost gelmintozov v Uzbekistane // *Problemy biologii i meditsiny*. – Samarkand, – 2014. – №3. – S. 16-17.
2. Asadova M.M., Yuldasheva K.X., Rasulov Sh.M., Mirtazaeva N.A. O'zbekistonda exinokokkoz kasalligining epidemiologik xususiyatlari va uning profilaktikasi // *Infeksiya, immunitet i farmakologiya*. - Toshkent. 2014.- №5. -B. 31-34.
3. Onishenko G.G. Zabolevaemost parazitarnymi boleznyami v Rossiyskoy Federatsii: nauchnoe izdanie // *Epidemiologiya i infeksionnye bolezni*.-M., 2007.- S. 4-6.
4. Rasulov Sh.M., Matnazarova G.S., Mirtazayev A., Xamzayeva N.T. Improving the epidemiology, epizootology, and prevention of echinococcosis in Uzbekistan // *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 2020, Volume 7, Issue 2, Pages 3029-3052 (ejmcm.com).

5. Khidir Yu.A., Shomurod R.M., Mansur S.T. Blood Indications In Echinococcosis Of Large Horned Animals //The American Journal of Veterinary Sciences and Wildlife Discovery (ISSN–2689-0968) Published: February 27, 2021 Pages: 9-15.
6. Файзибоев П. Н. и др. ЎЗБЕКИСТОН ШАРОИТИДА ЭХИНОКОККОЗ КАСАЛЛИГИ БИЛАН КАСАЛЛАНИШНИНГ ЭПИДЕМИОЛОГИК ТАҲЛИЛИ //INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 230-233.
7. Faiziboev Pirmamat Normamatovich, Fakhritdinov Shokhrux Fakhritdinovitch, Roziklov Dilshod Allayorovich, Obloberdiev Okhunjon O'tkirovich, & Fayziboev Bekzod Pirmamatovich. (2024). ESTIMATES OF CONSUMPTION OF CONFECTIONERY PRODUCTS IN THE AVERAGE DAILY DIETS OF THE POPULATION IN THE SUMMERAUTUMN SEASON. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY*, 2(1), 142–149.